Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Um varnir Íslands, varnarsamningurinn, Keflavíkurflugvöllur, kaflar úr ræðum Vishinskýs og Wierblowski's

Bjarni Benediktsson – Stjórnmál – Varnir Íslands – Keflavíkurflugvöllur – Hernaðarþýðingu – NATO – Landbúnaður – Orka

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Ræður og greinar 1940-1965
Askja 4-2, Örk 2

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

1)

Danskur blaðamaður spurði mig fyrir tveim vikum eða svo, hvort ég héldi, að Ísland með sínum 200 þúsund íbúum gæti haldið sjálfstæði sínu í heimi, þar sem ríkin eða ríkisheildirnar umhverfis okkur yrðu stærri mannfleiri og öflugri voldugri.

Í sjálfu sér er þessi spurning eðlileg, þegar haft er í huga, að Íslendingar búa í stóru og erfiðu landi, sem hefur vissa hernaðarþýðingu eins og nú háttar en hefur enn ekki verið nýtt af lands-

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

2)

mönnum á þann hátt, að þeir hafi getað haldið nauðsynlegu jafnvægi í efnahag sínum.

Lítum fyrst á það síðartalda. Landbúnaðurinn, þ.e. fjárrækt og mjólkurframleiðsla til eigin nota, framstaðan fiskveiðar og heimilisiðnaður til óhjákvæmilegra lífsþarfa voru höfuðuppistaðan í atvinnu landsmanna, ~~Þeir bjuggu þá allir í strjálbýli~~, kaupstaðir voru engir, enda verslunin í höndum útlendra manna, sem höndluðu svo að segja einungis að sumri til og dvöldu meginhluta ársins erlendis. Á þessu varð fyrst gerbreyting

Þjóðfélag þeirra var þá strjálbýlt bænda-þjóðfélag þar sem sami maðurinn stundaði allar þessar atvinnugreinar jöfnum höndum.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

3)

sem þó hafði vitanlega hrist um sig áður, ~~í upphafi þessarar aldar~~ um síðustu alda-mót.

Segja má, að Ísland hafi nú á þremur aldar-fjórðungum, þróast úr miðalda-stöðnun í sí-breytilegt nútíma þjóð-félag. Til þessa liggja ýmsar ástæður, sem nú er ekki unnt að telja, en mestu varðar, að hag-nýting fiskistofnanna umhverfis landið hefur orðið uppspretta áður óþekktar auðlegðar. Þetta ~~[illegible]~~ auðlegð dugði aldrei meira en á fyrri hluta þessa ára-tugs, enda voru fram-farirnar þá ótrúlega

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

4)

öran, og komust Íslendingar í hóp þeirra þjóða, sem allra-best lífskjör höfðu. Þýðing ~~sjávar~~ fiskaflans í þessu sést af því, að hann leggur til h.u.b. 95% af tekjum þjóðarinnar af útflutnings-framleiðslu.

Þessi uppgrip voru vitanlega ánægjuleg á meðan þau héldust. Hin snögga umbreyting, þ.á.m. uppbygging hins sama á sárafáum áratugum og aðrar þjóðir hefur tekið aldir, hlaut því að skapa margvísleg vandamál og óstöðugleika, ekki síst lítt viðráðanlega verðbólgu.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Mest var þó um það vert, að óveiddan fiskinn í sjónum er of ótryggan grundvöllur til þess að byggja á heilt ríki, jafnvel þótt lítið sé. Þetta hefur berlega komið í ljós nú síðustu tvö árin. Þá hefur farið saman afla-brestur, einkum á síld, verð-lækkun á flestum fisk-afurðum og algjör sölu-stöðvun til þýðingar-mikils markaðar, í Biafra. Þýðing þessa sést af því, að útflutnings-tekjurnar urðu raunverulega h.u.b. 50% minni árið 1968 en 1966, ~~þetta~~ og ~~[illegible]~~

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

71

~~Þessi~~ áföllin leiddu til þess, að þjóðartekjur á mann eru nú 47% meiri en þær voru 1966. Þessi umskipti eru enn snöggari og umfangsmeiri en í upphafi kreppunnar miklu á árunum 1930-1940, þó að við vonum vissulega, að okkur gangi betur að sigrast á erfiðleikunum nú en þá. En afleiðingar alls þessa eru m.a., að í fyrravetur og þó einkum í vetur eigum við að etja við meira atvinnuleysi en þekkst hefur frá þessum árum heimskreppunnar.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

8)

Ég skal ekki lýsa ~~þeim~~ viðbrögðunum okkar gegn þessum vandræðum, en þau eru orsökin tveggja gengisfellinga og margháttaðra ráðstafana, sem miklum deilum hafa valdið og vitanlega hafa ekki aukið á vinsældir ríkisstjórnarinnar.

~~Þessir~~ Örðugleikar eru ~~vitanlega~~ samir, meðan verið er að brjótast fram úr þeim. Mestu máli skiptir samt, að menn læri af reynslunni og átti sig á í hverju efnahagskerfinu hefur helst verið ábótavant. Þá blasir fyrst við, að það er of einhæft. o:s

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

höfum treyst um of á
fiskveiðarnar. Ísland er
raunar hráefnasnautt
land, en það hefur
mikla ónotaða vatnsorku
í ám sínum og
bæði hita og orku í
sínum fjölmörgu
hverum

og jarðhitasvæðum

Hingað til hefur
öll þessi orka nánast
ekki verið notuð nema
til að lýsa upp og
hita heimilin og
til iðnaðar fyrir
hinn takmarkaða íslenska
markað. Fyrir tveimur
árum varð í þessu
stefnubreyting. Þá
var ráðist í stærri
vatnsaflsvirkjun en
áður í skjóli samnings

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

við svissneskt félag um byggingu og rekstur álbræðslu. Þessi ákvörðun um samvinnu við erlenda aðila um fjárfestingu og rekstur í landinu var mjög umdeild. Við, sem ábyrgð bárum á henni, töldum hins vegar um að ræða tímamót, lagt væri inn á braut, sem smám saman mundi færa okkur meira öryggi en áður, þótt upphafið væri einungis vísir þess, sem ~~síðar mundi~~ koma hlyti. Þróunin frá því að þessi ákvörðun var tekin, hygg ég, að hafi verið slík, að fleiri hafi

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

11)

orðið henni sammála síðan en í fyrstu, enda vita menn nú um ótvíleik þess að fá fleiri slík fyrirtæki inn í landið bæði til álbræðslu og sjóefnavinnslu, svo sem notað sé lítt einstakt tækifæri er mikill jarðhiti á sjávarströnd gefur til ~~slíks~~ þvílíks iðnaðar. Enn sem þetta frá ataina vannsókni og ballalegginn svo og byggingu olíu-hreinsunarstöðvar, ~~[illegible]~~ og stækkun kísilgúrvinnslu, er tók til starfa fyrir tveimur árum.

Menn vita ~~og~~ einnig um möguleika á notkun hinnar ódýru orku og

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

hins ~~[illegible]~~ nýunga-fúsa
íslenska vinnuafls til
að afla ýmiskonar annars
í staðinn, ~~slíkt er hins~~
~~vegar hvorki vonlítið~~
~~nema við getum komið~~
~~nýjum þeim~~ sem
hefði getað á erlendum
mörkuðum. Og er þá
komið að meginsögn
okkar er að útilokast
ekki frá hinum stóru
markaðsheildum og
~~[illegible] að meginsögn~~
~~gæfum ekki útilokun um~~
~~sjávarafurðirnar~~
~~en í staðinn~~. Af
þessum sökum er
vaxandi áhugi fyrir
þátttöku í EFTA, og
er það mál samt sem

verður sú útilokun
einnig sífellt
tilfinnanlegri
um ~~sjávar~~fiska-
aflann.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

mjög umdeilt. Aftur á móti er augljóst, að í hinu nánara samstarfi, sem yrði innan Nordek, ef úr verður, gætu Íslendingar einungis tekið þátt, ef þeir fyrst væru orðnir aðilar hins lausara samstarfs við frændþjóðirnar innan EFTA.

Á sama veg og ég hygg að lausn efnahags-örðug-leika Íslendinga liggi að nokkru í slíku auknu samstarfi við aðra, þá höfum við leyst öryggis-mál okkar með samstarfi innan NATO. ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Íslendingum er að sjálf-

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

sögðum um megn að verja land sitt sjálfir. Hlutleysisyfirlýsing án stuðnings vopnavalds er því miður með öllu þýðingarlaus. Þess vegna kusum við fyrir tuttugu árum að gerast stofnaðilar NATO og vonuðum þá, að það öryggi, sem leiðir af sameiginlegri ábyrgðar-yfirlýsingu NATO ríkjanna á vörnum gegn árás, mundi nægjanleg. Með vaxandi viðsjám og síauknum ferðum stórvelda í næsta nágrenni landsins töldum við sjálfir nauðsynlegt að hafa nokkurn her

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

15)

í landinu og gerðum því
varnarsamninginn ~~gerð~~ við
Bandaríkin ~~innan~~ til-
vísun til og stoð í
Atlantshafs-sáttmálanum.
Hvorttveggja hefur reynst
okkur vel, og víst er,
að yfirgnæfandi meirihluti
þjóðarinnar er fylgjandi
á framhaldandi veru í
NATO. Um nauðsyn
stöðugra varna í land-
inu sjálfu er fremur
deilt, enda getum við
sjálfir með 1½ árs fyrir-
vara knúið á um
brottför hins banda-
ríska varnarliðs. Fyrir
atburðina í s.l. ágúst-
mánuði fóru þeim
fjölgandi, sem töldu

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

spennu í alþjóðamálum
hafa minkað svo, að
óhætt mundi að láta
varnarliðið hverfa á
brott. Þá urðu í
þessum straumhvörf og
~~[illegible]~~ er mér nær að
halda, að enn um
sinn muni fleiri
óska eftir dvöl
varnarliðsins. En allir
erum við sammála ~~[illegible]~~
að fylgjast náið með
þróun alþjóðamála,
vegna þess að enginn
Íslendingur óskar
eftir dvöl erlends
herliðs lengur en
þörf er á. Að sjálf-
sögðu viljum við gera
okkar til að draga úr

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

viðsjám í heiminum, en
flestum okkar er ljóst,
að þar um ráðum við
litlu sem engu, heldur
verðum að taka heiminn
eins og hann er. En
það er skoðun mín, að
þeir, sem óska eftir
samstarfi Íslendinga
við hinar Norðurlanda-
þjóðirnar, ættu að minn-
ast þess, að núverandi
skipan öryggismála í
þessum heimshluta, með
vist þriggja þjóðanna í
NATO, stuðlar að því,
að við slítum ekki
úr tengslum við þær
og raunar einnig Svía
og Finna. Ef NATO
væri úr sögunni án

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

þess að gerbreyting væri orðin á valdahlutföllum og sambúð stórveldanna, er ljóst, að Ísland yrði þá miklu að setja fyrir sig ~~[illegible]~~ tjónsskyldunum á hvílir nú. Í stað þess að vera í miðjum hópi samstarfsþjóða, mundi Ísland þá verða á ~~[illegible]~~ mörkunum með öllum afleiðingum, sem slíku fylgja.

Sambúð Íslendinga við Bandaríkjamenn hefur verið með ágætum og því fer fjarri, að við séum að „ameríkaniserast". Ég hygg þvert á móti, að slíkra áhrifa gæti síst

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

minna í tali manna og háttum í Skandinavíu en á Íslandi. Við erum stöðugt minnugir okkar norræna uppruna. Norræn þjóð viljum við og halda áfram að vera.

Alveg á sama hátt og við viljum halda áfram að vera sjálfstæð þjóð. En halda ýmsir, að besta ráðið til þess sé að einangra sig sem mest. Ég er þvert á móti sannfærður um, að aukin samvinna við vinaþjóðir okkar jafnt í efnahagsmálum sem öðrum efnum, er besta ráðið, sem til þess dugar. Hvort það megir, getum

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

engin um sagt. Þar sker reynslan ein úr. En spurningunni, um hvort við getum haldið sjálfstæði: okkar í viðsjálum heimi, verður í raun inni ekki svarað með öðru en orðum Luthers forðum þegar hann sagði:

„Hér stend ég og get ekki annað".

Íslendingar eru sjálfstæðir, ætla að vera það og geta ekki annað.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur